

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА КЛЮЧОВІ КОМПЕТЕНЦІЇ ОБ'ЄКТІВ ПЗФ УКРАЇНИ – УЧАСНИКІВ КОНСОРЦІУМУ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ.

КАРПАТСЬКИЙ БІОСФЕРНИЙ ЗАПОВІДНИК

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА

1. Розташування згідно з фізико-географічним та біо-географічним районуванням України.

Відповідно до Указу Президента України за № 5/2022 від 2 січня 2022 р. «Про зміну меж території Карпатського біосферного заповідника», він займає площу 66417,4 га і складається з восьми відокремлених масивів, які розташовані від Закарпатської низовини до альпійського поясу в межах висот 180-2061 м н.р.м. на території Виноградівського, Рахівського, Тячівського, Хустського районів Закарпатської області. Він підпорядкований Міністерству захисту довкілля та природних ресурсів України.

Згідно з Фізико-географічним районуванням (Г.П. Міллер, О.М. Федірко, 1990) в Українських Карпатах виділяється 11 фізико-географічних областей в межах яких сформовано 29 фізико-географічних районів.

Територія Заповідника входить до 7 фізико-географічних районів 6 фізико-географічних областей, а саме:

Високогірно-полонининська фізико-географічна область, *Свидовецький* та *Чорногірський* фізико-географічні райони (Свидовецько-Чорногірська ділянка);

Фізико-географічна область *Високогірно-полонинського ядра*, фізико-географічний район *Марамороський* (Рахівсько-Кузійська ділянка та Марамороський масив);

Середньогірно-полонинська фізико-географічна область, *Краснянський* фізико-географічний район (центральна і північна частини Угольсько-Ширококолужанського масиву);

Середньогірно-вулканічна фізико-географічна область, *Острівний* фізико-географічний район (масиви “Чорна гора” і “Юлівська гора”);

Низькогірно-стрімчакова фізико-географічна область, *Угольський* фізико-географічний район (південна частина Угольсько-Ширококолужанського масиву);

Горбогірно-улоговинна фізико-географічна область, *Верхнетисянський* фізико-географічний район (масив “Долина нарцисів”).

За біогеографічним районуванням України (Удра, 1997) КБЗ знаходиться у межах кількох округів Східнокарпатської провінції Карпатської підзони Неморально-лісової зони. Південніше Заповідника проходить межа між Карпатами і степовою за характером Паннонською низовиною.

Згідно з геоботанічним районуванням територія Карпатського біосферного заповідника знаходиться в Європейській широколистянолісовій області, Карпатсько-Альпійській гірській провінції, Східнокарпатській підпровінції, в двох округах – Мармаросько-Чорногірсько-Свидовецькому (Свидовецька, Чорногірська, Кузійська і Мармароська ділянки) і Верховинсько-Бескидському (Геоботанічне районування..., 1977).

2. Гідрографічна мережа

Вся гідрографічна мережа Заповідника належить до південно-західного гідрографічного району. КБЗ розміщений в найбільш зволоженому регіоні України, вкритому густою мережею річкових систем, починаючи від маленьких струмочків періодичної дії до річок, таких як Тиса, Кісва, Говерла, Уголька і Лужанка. Середня густина річок області становить 1,7 км/км² – найбільша в Україні. Середня густина річкової мережі на території Заповідника є ще вищою і становить 1,8 км/км².

Для річок Заповідника властивий типово гірський характер. Їх долини мають V-подібну форму, русла в основному прямолінійні. Часто зустрічаються пороги та водоспади, середня швидкість течії – 1,5-2 м/с. Винятком є річка Хустець на території заповідного масиву Долина нарцисів, яка має характер рівнинної річки.

Річкова мережа Заповідника належить до басейну р. Тиса і поділена по основних водозборах:

- басейн р. Ч. Тиса – охоплює річки і потоки Кевелівського ПНДВ Заповідника;
- басейн р. Лазещина (ліва притока річки Чорна Тиса) – Петрос-Говерлянське ПНДВ Заповідника;
- басейн р. Б. Тиса – включає гідромережу Черногірського, Богдан-Петроського, Мармароського, Рахів-Берлибаського та Трибушанського ПНДВ Заповідника;
- басейн р. Кісва (Косівська) – Кісванського ПНДВ Заповідника;
- басейн р. Лужанка – Широколужанське ПНДВ Заповідника;
- басейн р. Уголька – Угольське ПНДВ Заповідника.

Із цих річок тільки верхів'я русла Кісви входить до території Заповідника. Тиса, Тереля та Чорна Тиса протікають в окремих місцях або по межах заповідних ділянок, або на невеликій відстані від них.

У межах заповідної території охороняється й низка водно-болотних угідь різного генезису, у різних типах ландшафтів та на різних гіпсометричних рівнях.

3. Районування території за ландшафтними критеріями (https://mepr.gov.ua/files/docs/nakazy/2019/nakaz_271.pdf).

Загалом в Українських Карпатах розрізняють три групи ландшафтів: передгірну, низкогірну і середньогірну в межах яких виділено 21 вид ландшафтів. В межах Заповідника мають місце 6 видів ландшафтів усіх трьох груп. Крім того, у складі цих видів ландшафтів природно-територіальні комплекси Заповідника входять до 9 індивідуальних ландшафтів, які по суті є географічними ландшафтами з обмеженим поширенням. Таких ландшафтів в Українських Карпатах налічується понад 90.

До *Хустського ландшафту Солотвинського виду* групи передгірних і міжгірських ландшафтів можна віднести територію “Долини нарцисів”.

До групи низкогірних ландшафтів відносяться *Лужанський* (південна частина Угольсько-Широколужанського масиву) та *Апицький* (Рахівсько-Кузійська ділянка) *ландшафти Стрімчакового виду*, а також *ландшафт Аваш* (“Юлівська гора”) *Вулканічного виду* та *Виноградівський* (“Чорна гора”) *ландшафт Берегівського виду*.

Групу середньогірних ландшафтів у межах Заповідника складають ландшафти: *Красної* (центральна і північна частини Угольсько-Широколужанського масиву), *Свидовця* (Свидовецький масив) та *Чорногори* (Черногірський масив) *Полонинського виду*, а також *Рахівського ландшафту Мармароського виду*.

4. Рослинний світ.

(Флора Карпатського біосферного заповідника (nature.org.ua), Флора - Карпатський біосферний заповідник (kbz.in.ua))

За геоботанічним районуванням України заповідник знаходиться у Європейській широколистяній області, Карпатсько-Альпійській гірській провінції, Східнокарпатській підпровінції.

У межах території Карпатського біосферного заповідника охороняються найбільш збережені та надзвичайно багаті у флористичному відношенні гірські території південно-західного мегасхилу Українських Карпат у межах всіх рослинно-кліматичних поясів від Закарпатської низовини та передгір'я до субальпійського і альпійського поясів, у межах висот 180-2061 м н.р.м.

Охороняється 5244 видів рослин і грибів, з яких вищих судинних рослин - 1356 видів, вищих несудинних (мохів) – 525 видів, лишайників – 806 видів, водоростей – 788 видів та грибів 1769 видів.

Значна кількість видів флори занесено до міжнародних, національних та регіональних червоних списків. Зокрема, до Червоної книги України віднесено 218 рослин і грибів, Бернської конвенції – 10 видів та до Конвенції про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення (CITES) – 35 видів. В межах території Заповідника також зростає 63 види ендемічних рослин.

5. Тваринний світ

(Фауна Карпатського біосферного заповідника (nature.org.ua), Фауна - Карпатський біосферний заповідник (kbz.in.ua))

Згідно із зоогеографічним районуванням територія заповідника відносяться до Карпатського району Центрально-Європейського округу.

Територіальна структура заповідника охоплює всі характерні для Східних Карпат гірські пояси і створює ідеальні умови для найрізноманітніших видів тварин. Тут є низовини, передгір'я, гори, низинні луки, листяні, змішані та хвойні ліси, субальпійські та альпійські луки, гірські озера, потоки та річки.

Зафіксовано на території заповідника 3605 видів тварин, з яких 26 видів плоских червів, 37 видів круглих червів, 24 види кільчастих червів, 3018 видів членистоногих, які включають 260 видів павукоподібних, 32 види багатоніжок та 2808 видів комах. Виявлено також 84 види молюсків, 1 вид круглоротих, 29 видів риб, 15 видів земноводних, 10 видів плазунів, 193 види птахів та 67 видів ссавців.

Серед даного переліку знайшли притулок 115 видів тварин, які занесені до Червоної книги України, 124 види занесені до Червоної книги Карпат, 196 видів занесених у додатки Бернської конвенції, 20 видів – у додаток Боннської конвенції, 2 види – у додаток Вашингтонської конвенції (CITES), 22 види – до Європейського червоного списку.

КЛЮЧОВІ КОМПЕТЕНЦІЇ

У структурі заповідника функціонують відділ науково-дослідної роботи і міжнародної співпраці, редакційно-видавничий відділ наукових та науково-популярних видань, лабораторії: зоологічна, ботанічна, лісознавства, екологічного моніторингу, 12 природоохоронних науково-дослідних відділень, які забезпечують ведення моніторингу біотичних та абіотичних процесів згідно відповідних методик з урахуванням особливостей території та можливостей бюджету. Для проведення моніторингу у КБЗ створено розгалужену мережу наукових стаціонарів. Тут постійно діють 5 метеопостів,

4 гідропости, 22 фенопункти, 61 фенологічний маршрут і 12 свердловин для вивчення динаміки рівня ґрунтових вод. Функціонує хімічна лабораторія, яка забезпечує ведення моніторингу гідрохімічного стану водних об'єктів та атмосферних опадів (дощових і снігових вод) на території КБЗ. На території КБЗ нараховується 62 постійні лісові наукові полігони. Серед них унікальна 10-ти гектарна так звана «швейцарська» проба, закладена науковцями швейцарського федерального інституту лісових, снігових і ландшафтних досліджень та лісознавцями КБЗ для комплексного вивчення букових пралісів в Угольсько-Широколужанському заповідному масиві. Також у Чорногірському ПНДВ функціонує 12-секційний лісівничий стаціонар із переформування вторинних смерекових лісів. На основі отриманих тут даних за результатами інвентаризації деревостанів вивчається вплив рубок переформування різної інтенсивності на стан, видовий склад і структуру лісів, та природне поновлення в них. На території КБЗ діють 16 стаціонарних зоологічних полігонів на територіях заповідних масивів «Долина нарцисів», «Чорна Гора», «Юлівська Гора», а також у Чорногірському, Угольському, Широколужанському, Кісвянському, Трибушанському Кевелівському ПНДВ, на яких проводяться щорічні обліки гібернуючих кажанів, ентомофауни та маршрутні обліки булавовусих лускокрилих у різних ландшафтах Заповідника та прилеглих територій. Поряд у Заповіднику функціонують 23 зоологічних облікових стаціонарних маршрутів для моніторингових спостережень за ссавцями, для проведення обліків гніздового населення птахів, окремих представників герпето- та батрахофауни тощо.

Також у КБЗ, у співпраці з академічними інститутами, зокрема з інститутом геохімії, мінералогії та рудоутворення імені М.П. Семененка НАН України, реалізується кілька специфічних моніторингових проектів. Серед них моніторинг динаміки хімічного складу та кислотності атмосферних опадів, снігового покриву та води в основних водотоках КБЗ, моніторинг динаміки важких металів у природних комплексах Чорногірського масиву КБЗ та на прилеглих територіях, гідро-геохімічний моніторинг підземних вод Кевелівського, Рахів-Берлибаського ПНДВ і прилеглих територій та моніторинг макро- та мікрокомпонентного складу інтегральних проб снігового покриву найвищих гірських вершин КБЗ та прилеглих територій.

Видається наукове видання «Природа Карпат: науковий щорічник Карпатського біосферного заповідника та Інституту екології Карпат НАН України» та всеукраїнський науково-популярний журнал «Зелені Карпати». Діє єдиний в Україні Музей екології гір та історії природокористування в Українських Карпатах, а також мережа еколого-освітніх та туристично-інформаційних центрів

УНІКАЛЬНЕ НАУКОВЕ ОБЛАДНАННЯ

- Цифровий USB мікроскоп Sigeta Expert 10-300x
- Атомно-абсорбційний спектрофотометр С-115-ПК
- Центрифуга лабораторна СМ-3М
- Апарат для струшування АБУ-60с
- Висотомір електр.НЕС
- Ваги аналітичні ВЛР-200
- Теодоліт Т-30 34903
- Фотоелектрокориметр ФЕК КФК-2
- Термостат сухоповітряний
- Портативний GPS навігатор
- Бідистиллятор ДЕ-5С
- Шафа сушильна СНОЛ-3,5
- Обладнання для польових робіт Haglof:
бур віковий 30 см, бур віковий 80 см, мірна вилка 127 см
- Вортекс Genie 2, Scientific

- рН-метр AD 1030
- рН-метр AD 150 МИ
- Вага лабораторна квадрантна ВЛКТ-500-М

УЧАСТЬ У МІЖНАРОДНИХ НАУКОВИХ ПРОЕКТАХ

1. Українсько-німецький проект «Підтримка природно-заповідних територій в Україні» (2016 – 2022), основною метою якого є покращення управління та ефективності обраних природоохоронних територій в Україні, а також збільшення чи підтримування на високому рівні сприйняття таких територій місцевими громадами.

2. Програма ЄС LIFE проведено реалізацію міжнародного проекту «Збереження старовікових лісів у Європі: природна спадщина, загальний опис, синтез та екосистемні послуги» (Protection of Old Growth Forests in Europe: Natural heritage, Outline, Synthesis and Ecosystem Services), який ставить за мету посилення захисту пралісів та давніх лісів у Європі, опираючись на окремі території об'єкта всесвітньої природної спадщини ЮНЕСКО.

3. Проект «Співпраця у лісівничих дослідженнях Україна-Швейцарія» між Швейцарським федеральним інститутом лісових, снігових та ландшафтних досліджень (WSL), Національним лісотехнічним університетом України та Карпатським біосферним заповідником.

4. Міжнародний науковий проект «Зв'язок екологічних змін із змінами біорізноманіття: довготривалі і масштабні дані про біорізноманіття бореальних лісів Європи» (Університет Гельсінкі).

5. Університет сталого розвитку м. Еберсвальде (ФРН), спільно з Національним лісотехнічним університетом України (м. Львів, Україна), Карпатським біосферним заповідником (м. Рахів, Україна), Університетом Штефана чел Маре (м. Сучава, Румунія), Національним інститутом лісових досліджень та менеджменту ICAS (м. Кимпулунг-Молдовенеск, Румунія), Державним університетом Молдови (м. Кишинів, Молдова), у рамках програми «Діалог Схід-Захід» (East-West-Dialogue), у 2019 році реалізував проект «Транскордонне співробітництво у теорії та практиці – Як можуть біосферні регіони ЮНЕСКО сприяти ефективному спілкуванню та менеджменту екосистем для підтримки сталих перетворень у Східній Європі?» («Transboundary Cooperation in Teaching and Practice – How can UNESCO Biosphere Regions contribute to an effective communication and ecosystem management for the promotion of a sustainable transformation in Eastern Europe?»), який фінансується Німецькою службою академічних обмінів (DAAD). Мета проекту – співпраця та обміни між науковими установами, навчальними закладами та експертами з питань транскордонної співпраці для сталого розвитку на основі екосистемного підходу.

НАЦІОНАЛЬНИЙ ПРИРОДНИЙ ПАРК «ГУЦУЛЬЩИНА»

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА

1. Розташування згідно з фізико-географічним та біогеографічним районуванням України.

Національний природний парк «Гуцульщина» розташований у західній – Покутській частині Покутсько-Буковинських Карпат на території Косівського району Івано-Франківської області. Максимальна протяжність НПП «Гуцульщина» з південного сходу на північний захід становить 29 км, а з півдня на північ – 20 км.

Східно-Європейська рівнина: Українські Карпати. Область: Передкарпатська височинна та Зовнішньокарпатська.

Положення НПП «Гуцульщина» у системі геоботанічного районування.

ОБЛАСТЬ: Європейська широколистяно-лісова, ПРОВІНЦІЯ: Центрально-європейська, ПІДПРОВІНЦІЯ: Східно-Карпатська гірська, ОКРУГ: Карпатський (Рахівсько-Турківсько-Берегометський та Свидовецько-Покутсько-Мармароський).

Положення об'єкта ПЗФ у системі зоогеографічного районування.

ОБЛАСТЬ: Палеарктична, ПІДОБЛАСТЬ: Бореальна Європейсько-Сибірська, ПРОВІНЦІЯ: Європейсько-Західносибірська лісова, ОКРУГ: Центрально-Європейський, РАЙОН: Карпатський, ДІЛЯНКА: Східна передгірна та Гірськолісова.

2. Гідрографічна мережа на території

Поверхневі води НПП «Гуцульщина» і суміжних територій до яких відноситься практично весь Косівський район складаються переважно з річкової сітки, яка має тут значну густоту – до 1,1 км/км². Озерність і заболоченість території дуже низька, штучні водойми поширені майже виключно на височинній передгірній частині.

За схемою гідрологічного районування України весь район розташований в межах Дністровсько-Прутської гідрологічної області, яка входить до складу гідрологічної країни Українських Карпат.

3. Районування території за ландшафтними критеріями

Більша частина Косівського району розташована в межах Внутрішньої і Зовнішньої зони Передкарпатського крайового прогину.

4. Рослинний світ.

Переважаючим типом рослинності Парку є ліси, які вкривають понад 95 % (30741,6 га) його території. Листяні ліси займають 65 % дослідженої території, що складає 62 % всіх лісів НПП. Ліси з переважанням хвойних порід (головним чином смереки *Picea abies*) – 35 % лісових площ та понад 33 % території НПП. Лучна рослинність, яка поширена на сіножатях і пасовищах, вкриває лише 0,6 % території НПП (197,4 га). Водойми займають 0,25 % дослідженої території (79,7 га), а болота – лише 0,7 га. Не зважаючи на незначні площі нелісових типів рослинності у межах НПП «Гуцульщина», їхня ценотична різноманітність є досить високою і загалом добре репрезентує рослинний

покрив низькогір'я Покутсько-Буковинських Карпат, хоча представленість різних типів рослинних угруповань за площами, які вони займають, є різко нерівномірною.

Станом на 01.01.2022 р. флора судинних рослин НПП «Гуцульщина» представлена 843 видами, що входять до 428 родів і 116 родин. 24 види рослин включені до Регіонального червоного списку та 378 видів охороняються міжнародними конвенціями, ратифікованими Україною: 32 види рослин включені до CITES, 135 видів – до Європейського червоного списку (ЄЧС), 378 видів рослин і 34 гриба – до Червоного списку МСОП та 2 види рослин охороняються Бернською конвенцією.

5. Тваринний світ.

Станом на 01.01.2022 р. список тварин нараховує 2308 видів

На території НПП «Гуцульщина» зареєстровано 452 види тварин, що мають офіційний охоронний статус, в тому числі 109 видів – включені до Червоної книги України, 452 - до Червоного списку МСОП (IUCN); 38 – до Європейського Червоного списку; 267 – до Бернської конвенції; 77 – до Боннської конвенції та 36 видів до Вашингтонської конвенції (CITES). Крім того, 118 видів потребують охорони на регіональному рівні та занесені до Червоної книги Українських Карпат.

КЛЮЧОВІ КОМПЕТЕНЦІЇ

Напрямки наукових досліджень НПП «Гуцульщина»:

- Моніторинг клімату
- Ведення календаря природи та фенологічних спостережень.
- Моніторинг екологічного стану водойм
- Моніторинг лісів
- Вивчення ландшафтних комплексів НПП «Гуцульщина» та фізико-географічні процеси в них.
- Вивчення видового складу рослин, тварин, грибів та популяційний аналіз.
- Моніторинг фітоінвазій НПП «Гуцульщина»
- Дослідження орнітофауни.
- Дослідження та збереження об'єктів історико - культурної спадщини.
- Дослідження пралісів та квазіпралісів.
- Ренатуралізація тису ягідного.
- Збереження та відтворення рідкісних видів макроміцетів.
- Збереження видів рослин і тварин, природних середовищ.
- Відтворення популяції сови довгохвостої.
- Відтворення гуцульської породи коней.
- Дослідження біологічно активних властивостей грибів.
- Створення цифрової географічної просторової бази даних НПП «Гуцульщина» за допомогою програмного забезпечення ArcGIS.
- Використання програми SMART для картування та моніторингу індикаторних видів. Моніторинг фауни за допомогою фотопасток та беткодерів.

УНІКАЛЬНЕ НАУКОВЕ ОБЛАДНАННЯ

Колориметр КФК-2

Термостат ТС-80м -2

Мікроскоп Біолам

Бокс біологічної безпеки класу II

Дистилятор

Стерилізатор паровий СП ВК-75

УЧАСТЬ У МІЖНАРОДНИХ НАУКОВИХ ПРОЕКТАХ

Співпраця із Франкфуртським зоологічним товариством з 1858, яке підтримує природоохоронні території в Україні протягом останніх 20 років. Програма «Українська Карпатська програма» (впроваджується Франкфуртським зоологічним товариством), проєкт «Збереження Карпатських пралісів» (впроваджувався ГО «Українське товариство охорони птахів» за участі та фінансової підтримки Франкфуртського зоологічного товариства), проєкт «Підтримка довгострокових ініціатив природоохоронних територій щодо збереження пралісів та старовікових лісів в Українських Карпатах з метою збереження їх природоохоронної та кліматичної функціональності» (впроваджує Франкфуртське зоологічне товариство за фінансової підтримки Міністерства охорони довкілля Німеччини в рамках Міжнародної кліматичної ініціативи).

Проєкт «Збереження біологічного різноманіття шляхом запобігання інтродукції, завчасного попередження та контролю інвазійних видів рослин» (НПП «Гуцульщина» уклав угоду про співпрацю в рамках цього проєкту із Park Krajobrazowy Puszczy Rominckiej (Polska).

Співпраця із Grassroots Institute (Канада)

У 2021 р. НПП «Гуцульщина» виступив партнером заходу, організованого Grassroots Institute (Canada), під назвою Summer Field School. До події були долучені 66 організацій із 70 країн Світу (університети, інститути, місцеві ради, неурядові громадські організації, парки). 99 викладачів та 54 модератори представили 118 лекцій, а делегати-учасники представили 117 доповідей. Науковці НПП «Гуцульщина» взяли участь у роботі заходу як Expert/ Faculty Members та Delegate Participants.

Міжнародна співпраця з метою збереження гуцульського коня

Проєкти «Відродження гуцульського конярства на Прикарпатті», «Відродження зникаючих порід тварин на Гуцульщині», «Карпатський проєкт», а також проєкт «Передача досвіду та допомога в розведенні та використанні гуцульської породи коней в Україні», були ініційовані в тому числі НПП «Гуцульщина», а фінансувалися Польсько-Американсько-Українською Ініціативою про співпрацю (PAUSI). Також представниками НПП «Гуцульщина» був реалізований проєкт «Хайфер Проджект Інтернешнл» (HEIFER INTERNATIONAL), спрямований на відродження гуцульської породи коней, з метою чого було залучено кошти Міжнародної благодійної фундації «Хайфер Проджект Інтернешнл».

Робота із збереження та відтворення поголів'я гуцульської породи коней триває. У 2022 р. НПП «Гуцульщина» відвідала польська делегація, очолювана Головою правління дослідного господарства Інституту зоотехніки Державного науково-дослідного інституту Одржехова (PL) Владиславом Брейтою. Учасники заходу обговорили перспективу збереження цієї унікальної породи коней, домовилися про співпрацю.

Проєкт «Україна: піклування про середовище і екологічну освіту = сталий розвиток краю», котрий реалізується спільно із парком крайовим «Пуца Ромінська». НПП «Гуцульщина» за сприяння Національного лісотехнічного університету України долучився до проєкту у 2021 р.

Проєкт «Відтворення рідкісного, їстівного, лікувального гриба Polyporus umbellatus» (за фінансування французького фонду Yves Rocher в рамках I Премії «Земля жінок 2021» в Україні.

Проєкт «Створення інтерактивного еколого-пізнавального центру на базі науково-просвітницького центру Національного природного парку «Гуцульщина»» (2018 р.) був реалізований в рамках «Програми екологічних громадських ініціатив для Сходу та Заходу України» за фінансової підтримки Міністерства закордонних справ Чеської Республіки.

Проєкт «Громадська екологічна толока «За чисту Гуцульщину» (2019 р.) був реалізований в рамках «Програми екологічних громадських ініціатив для Сходу та Заходу України» за фінансової підтримки Міністерства закордонних справ Чеської Республіки.

ПРИРОДНИЙ ЗАПОВІДНИК «РОЗТОЧЧЯ»

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА

1. Розташування згідно з фізико-географічним та біогеографічним районуванням України.

Природний заповідник «Розточчя» створений у відповідності до постанови Ради Міністрів Української РСР від 05.10.1984 р. Площа 2084,5 га. За фізико-географічним районуванням Розточчя належить до Розтоцько-Опільської горбогірної області Західно-Української лісостепової провінції Лісостепової зони. Згідно геоботанічного районування територія заповідника належить до Розтоцького геоботанічного округу широколистяних лісів Балтійської провінції Європейської широколистяної області.

2. Гідрографічна мережа на території (при наявності).

На території заповідника водні об'єкти відсутні, межею заповідника протікають малі річки Ставчанка та Верещиця та знаходиться Янівський став.

3. Районування території за ландшафтними критеріями (при наявності).

Районування відсутнє.

4. Рослинний світ. Короткий опис флори об'єкту: досліджена кількість видів рослин, чи є серед них занесені в міжнародні і державні охоронні списки.

Кількість видів рослин у флорі природного заповідника «Розточчя» станом на кінець 2021 р.

Систематичні групи рослин	Кількість видів флори
ВИЩІ РОСЛИНИ	
Судинні рослини :	
Папоротеподібні	18
Голонасінні	18
Покритонасінні	851
Усього судинних рослин	887
Мохоподібні	212
Разом вищих рослин	1099
НИЖЧІ РОСЛИНИ	
Лишайники	65
Водорості	96
ГРИБИ	365
Разом нижчих рослин та грибів	526
Всього вищих і нижчих рослин та грибів	1625

Станом на кінець 2022 року на території Природного заповідника «Розточчя» налічується 39 вид вищих судинних рослин занесених в Червону книгу України (2009), з них – 33 види природної флори, 6 – культивовані; до Додатку I Бернської Конвенції про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі 3 види, з них 2 види природної флори, 1 – культивований; до Додатку II Конвенції про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення (CITES) занесено 16 видів природної флори.

Кількість видів рослин, занесених в Додаток I Бернської Конвенції і які ростуть в межах заповідника, не змінилась: *Salvinia natans* (L.) All., *Cypripedium calceolus* L. – види природної флори, *Syringa josikaea* Jacq. fil. – культивований вид.

До переліку CITES включені *Galanthus nivalis* L., а також всі 15 видів родини Orchidaceae, які ростуть на території заповідника

Cypripedium calceolus L., *Corallorhiza trifida* Châtel., *Listera ovata* (L.) R.Br., *Neottia nidus-avis* (L.) Rich., *Epipactis helleborine* (L.) Crantz, *Epipactis palustris* (L.) Crantz, *Cephalanthera rubra* (L.) Rich., *Cephalanthera damasonium* (Mill.) Druce, *Platanthera bifolia* (L.) Rich., *Platanthera chlorantha* (Cust.) Reichenb., *Dactylorhiza majalis* (Reichenb.) P.F. Hunt et Summerhayes, *Dactylorhiza incarnata* (L.) Soó, *Dactylorhiza traunsteineri* (Saut.) Soó, *Dactylorhiza maculata* (L.) Soó, *Dactylorhiza fuchsii* (Druze) Soó.

5. Тваринний світ.

Зоогеографічне районування фауни. Загальна кількість видів тварин, чи є серед них занесені в міжнародні і державні охоронні списки.

Відповідно до зоогеографічного районування – це Дністровсько-Дніпровська правобережна ділянка Східно-Європейського округу, район мішаного та листяного лісу і лісостепу Західноєвропейської підпровінції, Бореально-Європейсько-Сибірська підобласть, Палеарктична область.

Перелік вищих таксонів хребетних тварин виявлених на території заповідника «Розточчя»: кількість видів у відповідних таксонах та кількість видів у природоохоронних списках

Клас / Ряд	Кількість видів протягом останнього десятиліття			
	Видів	ЧКУ*	Bern** (додаток II)	CMS***
1	2	3	4	5
Клас Круглороті <i>Cyclostomata</i>	1	1	1	-
Міногоподібні <i>Petromyzoniformes</i>	1	1	1	-
Клас Кісткові риби <i>Osteichthyes</i>	21	-	15	-
Коропоподібні <i>Sypriniformes</i>	15	-	12	-
Лососеподібні <i>Salmoniformes</i>	1	-	1	-
Колючкоподібні <i>Gasterosteiformes</i>	1	-	-	-

1	2	3	4	5
Окунеподібні <i>Perciformes</i>	4	-	2	-
Клас Земноводні <i>Amphibia</i>	11	-	7	-
Хвостаті <i>Urodella seu</i> <i>Caudata</i>	2	-	2	-
Безхвості <i>Eucaudata</i> <i>seu anura</i>	9	-	5	-
Клас Плазуни <i>Reptilia</i>	8	2	5	
Черепахи <i>Testudines</i>	1	-	-	-
Лускаті <i>Squamata</i>	7	2	5	-
Клас Птахи <i>Aves</i>	243	41	237	116
Гагароподібні <i>Gaviiformes</i>	2	2	2	2
Пірникозоподібні <i>Podicipediformes</i>	4	-	4	1
Пеліканоподібні <i>Pelecaniformes</i>	2	1	2	1
Лелекоподібні <i>Ciconiiformes</i>	11	3	11	7
Гусеподібні <i>Anseriformes</i>	22	5	22	22
Соколоподібні <i>Falconiformes</i>	25	10	25	25
Куроподібні <i>Galliformes</i>	5	2	5	-
Журавлеподібні <i>Gruiformes</i>	7	1	6	4
Сивкоподібні <i>Charadriiformes</i>	42	9	42	35
Голубоподібні <i>Columbiformes</i>	5	1	4	-
Зозулеподібні <i>Cuculiformes</i>	1	-	1	-
Совоподібні <i>Strigiformes</i>	8	5	8	-
Дрімлюгоподібні <i>Caprimulgiformes</i>	1	-	1	-
Серпокрильцеподібні <i>Apodiformes</i>	1	-	1	-
Сиворакшеподібні <i>Coraciiformes</i>	2	-	2	1
Одудоподібні <i>Upuriformes</i>	1	-	1	-

1	2	3	4	5
Дятлоподібні <i>Piciformes</i>	9	2	9	-
Горобцеподібні <i>Passeriformes</i>	95	2	91	18
Клас Ссавці <i>Mammalia</i>	58	23	40	15
Мідицеподібні – <i>Soriciformes</i>	6	1	4	-
Лишкоподібні <i>Vespertilioniformes</i>	15	15	15	15
Собакоподібні – <i>Caniformes</i>	13	5	10	-
Зайцеподібні – <i>Leporiformes</i>	1	-	1	-
Мишоподібні – <i>Muriformes</i>	19	2	7	-
Ратичні – <i>Cerviformes</i>	4	-	3	-
Всього	342	67	305	131

* – кількість видів занесених до Червоної Книги України (видання 2021 р.),

** – кількість видів у переліку Бернської конвенції,

*** – кількість видів у переліку Боннської конвенції з охорони мігруючих видів тварин.

Загалом, видове різноманіття хребетних тварин відповідно до багаторічних даних нараховує 342 види тварин, з них 67 видів належать ЧКУ, 305 видів до II додатку Бернської Конвенції, 131 вид – до додатку Бонської конвенції, до списку CITES належать – 4 види ссавців, 35 видів птахів заповідника; до Європейського Червоного списку, з високими природоохоронними статусами, належать – 29 видів комах, 5 видів ссавців, 18 видів птахів, 1 вид плазунів.

КЛЮЧОВІ КОМПЕТЕНЦІЇ

Використання сучасних космічних та ГІС – технологій, створення та наповнення баз геоданих, тематичних шарів і інформаційних систем для геопорталу Заповідника, у тому числі з використанням даних супутникових систем глобального позиціонування. Розроблено карти екосистем біосферного резервату, їх вразливості, карти температурного режиму.

УНІКАЛЬНЕ НАУКОВЕ ОБЛАДНАННЯ

Наявність сучасних засобів та обладнання для наукових досліджень:

Цифровий мікроскоп, фото пастки 12 шт., дата логери – 4 шт.

УЧАСТЬ У МІЖНАРОДНИХ НАУКОВИХ ПРОЕКТАХ

Перелік національних та міжнародних проєктів, в яких організація приймала чи приймає участь в останні роки.

- TACIS international project “Integrated development of the Roztochya region”, “Roztochya” Nature Reserve, Ukraine, Poland, United Kingdom and Northern Ireland, 2006-2007;

- Project of the Embassy of Kingdom of the Netherlands in Ukraine ‘Help to save the aesculapian snakes (*Elaphe longissima*), which are rare species in the hole Europe’, 2008.

- Project of the Science and Technology Centre in Ukraine ‘Information technologies for greenhouse gas inventories and prognosis of the carbon budget of Ukraine’, 2002-2004.

- Проект «Надання консультаційних послуг з підготовки настанов та критеріїв щодо проєктів із повторного зволоження торфовищ, інтегрованих у діяльність Національної схеми «зелених» інвестицій», Експерт з питань моделювання процесів обміну вуглецю та азоту в агросистемі (водні ресурси) 2014 р.

- Проект: «Впровадження природоохоронних заходів для адаптації місцевої громади до зміни клімату на Розточчі» реалізується Громадською організацією «Громадський інститут охорони природи» у рамках міжнародного проєкту «Кліматичний Форум Схід - II» у партнерстві з Національним екологічним центром України (НЕЦУ), та за фінансової підтримки Європейської Комісії, Австрійського Агенства з Розвитку (ААР), Австрійського Червоного Хреста (2016-2017рр).

- «Екосистемна адаптація та регіональний сталий розвиток шляхом розширення можливостей біосферних резерватів України» , фінансування через фонд Зуккова, Німецьке міністерство довкілля.

ЧОРНОБИЛЬСЬКИЙ РАДІАЦІЙНО-ЕКОЛОГІЧНИЙ БІОСФЕРНИЙ ЗАПОВІДНИК

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Площа Заповідника: 226 694 га
Довжина периметру: 441 км

1. Розташування згідно з фізико-географічним та біогеографічним районуванням України.

Заповідник розташований в межах Зони відчуження та зони безумовного (обов'язкового) відселення і займає 87% її площі. Ця територія зазнала радіоактивного забруднення внаслідок аварії на ЧАЕС.

Згідно з біо-географічним районуванням України, територія Заповідника розташована у Київсько-Поліському районі Правобережно-поліського округу Прибалтійсько-білоруської провінції неморально-лісової зони.

Згідно з фізико-географічним районуванням України територія Заповідника належить до рівнинного класу ландшафтної зони мішаних лісів східноєвропейської ландшафтної країни з поліським підтипом ландшафтів.

2. Гідрографічна мережа

Сучасна гідрографічна мережа Заповідника є щільною і складається з широких річкових долин, значних за площею. Головні річки на території Заповідника – Прип'ять та Уж.

3. Районування території за ландшафтними критеріями

Для зручного менеджменту територій районування Заповідника виконано за ландшафтними критеріями з урахуванням цінності екосистем (<https://zapovidnyk.org.ua/files-pdf/rajon.pdf>) на такі райони: Південний Захід, Західна частина р.Уж, Центральна частина р.Уж, Східна частина р.Уж, Згарища, Захід, Північний Захід, Північ, Верхня Прип'ять, Меліоративна система, Північний Схід, Бори, Пра-Прип'ять, Дніпро, Водосховище, Нижня Прип'ять, Південний Схід, Південь.

4. Рослинний світ (<https://zapovidnyk.org.ua/index.php?fn=flora#>)

Флора Заповідника в цілому має яскраво виражений бореальний характер, значну роль в її формуванні відіграють види болотного та лучно-болотного комплексів.

На території заповідника близько 1100 видів судинних рослин, з них 143 види (13%) – занесені в міжнародні і державні охоронні списки, та 46 видів грибів.

5. Тваринний світ (<https://zapovidnyk.org.ua/index.php?fn=fauna-s>)

Згідно зоогеографічного районування фауна Заповідника належить до ділянки східноєвропейського змішаного лісу Бореальної Європейсько-Сибірської підобласті, підділянка Центральне Полісся.

Загальна кількість хребетних 346 видів, з них 102 види (29%) – занесені в міжнародні і державні охоронні списки

Через територію Заповідника проходять два шляхи мігруючих птахів – Дніпровський та Прип'ятський.

КЛЮЧОВІ КОМПЕТЕНЦІЇ

- Використання сучасних космічних та ГІС – технологій.

Створення та наповнення баз геоданих, тематичних шарів і інформаційних систем для геопорталу Заповідника, у тому числі з використанням даних супутникових систем глобального позиціонування.

- Дослідження постпожежного відновлення лісів.

Оцінка пожежної небезпеки лісів, обстеження згарищ, визначення умов та потенціалу після пожежного відновлення лісів.

- Радіобіологічні польові та лабораторні дослідження.

Відбір проб для дослідження вмісту радіонуклідів, організація та проведення радіобіологічних досліджень, проведення цитогенетичних та інших досліджень, які дозволяють виявляти вплив стресових факторів середовища на стан біоти.

- Моніторинг ссавців з використанням сучасних технологій – фотопасток та сонгметрів.

Методика, організація та проведення досліджень з урахуванням особливостей території, можливостей бюджету та завдань.

- Дослідження мишоподібних гризунів.

Організація та проведення відлову тварин, аналіз чисельності та видового складу

- Бази даних результатів досліджень.

Систематизація даних досліджень та формування відповідних баз даних для подання до Глобальної інформаційної системи з біорізноманіття – GBIF (Global Biodiversity Information Facility).

-Організація ботанічних обстежень.

Методика, організація та проведення досліджень з урахуванням особливостей території, можливостей бюджету та завдань.

-Організація орнітологічних обстежень.

методика, організація та проведення досліджень з урахуванням особливостей території,

можливостей бюджету та завдань.

УНІКАЛЬНЕ НАУКОВЕ ОБЛАДНАННЯ

- Мікроскоп біологічний Karl Zeiss Scope. A1
- Мікроскоп тринокулярний MBL2000-T, Kruss
- Кліматична камера KK115 TOP+, POL-EKO
- Термостат сухоповітряний ST 1 Basic, POL-EKO
- Центрифуга лабораторна CM-3M Micromed
- Блендер Waring 800s
- Аналізатор вологості MB25 (110/0,005) OHAUS
- Аналізатор автоматичний гематологічний BC-2800 Vet
- Бідистиллятор DE-5C
- Вортекс Genie 2, Scientific Industries
- Обладнання для польових робіт Haglof:
- Бур віковий 30 см, бур віковий 80 см, мірна вилка 127 см

УЧАСТЬ У МІЖНАРОДНИХ НАУКОВИХ ПРОЕКТАХ

Проект iCLEAR. «Інновація Чорнобильського ландшафту: екологічна оцінка відновлення та управління».

Прийнято участь у підготовці «Концепції управління водними об'єктами в умовах реорганізації діяльності у зоні відчуження, організації біосферного заповідника та зони спеціального промислового використання».

Проект ГЕФ/ЮНЕП. «Збереження, посилення та управління запасами вуглецю та біорізноманіттям у Чорнобильській зоні відчуження».

Прийнято участь у проведенні науково-дослідних робіт:

- «Статус та розвиток біорізноманіття та ландшафтів Чорнобильської зони відчуження. Аналіз і оптимізація систем планового і наукового радіологічного моніторингу наземних і водних екосистем ЧЗВ»;
- «Оцінка стану та розвитку ландшафтів і біорізноманіття на території Чорнобильської зони відчуження (ЧЗВ) із поглибленим аналізом флори та фауни»;
- «Оцінка розподілу радіонуклідів і впливу промислових об'єктів в Чорнобильській зоні відчуження»;
- «Система інтегрованої охорони лісів від пожеж та системи підтримки прийняття рішень щодо попередження, раннього реагування та радіологічно-безпечного гасіння лісових пожеж у зоні відчуження»;

Крім того, здійснено комплектацію Кризового центру Заповідника сучасним обладнанням: сервер, комп'ютери, МФУ тощо (зруйновано під час агресії росії);

Програма HORIZON FIREURISK.

Заповідник разом із Громадською організацією «Регіональний Східноєвропейський центр моніторингу пожеж» приймав участь в науково-дослідній роботі «Розробка

комплексної стратегії з врахуванням ризиків для управління лісовими пожежами у Європі».

Українсько-японський проект SATREPS. «Покращення радіаційного контролю навколишнього середовища та законодавчої бази в Україні для екологічної реабілітації радіоактивно забруднених територій».

Прийнято участь у дослідженні впливу радіонуклідів на мишоподібних гризунів.

«Полісся – дика природа без кордонів».

Прийнято участь у фотомоніторингу великих ссавців Прип'ятського Полісся та визначенні видового складу кажанів Прип'ятського Полісся як видів, що занесені до Червоної книги України.